

ke den zakelijken inhoud van de door hem eens volkomen verworpen leeruitspraken n.b. onveranderd wilde handhaven!

En zoo beleven we thans het aangrijpende gebeuren, dat, terwijl in de Gereformeerde Kerken de bedreiging van het Schriftuurlijke leven der kerk en dus van de zuiverheid en de kracht des geloofs, welke de beoefenaars van de Wijsbegeerte der Wets-idee vroeger zoo scherp zagen en zoo trouw en liefdevol bestreden, in de Gereformeerde Kerken ernstiger is dan ooit;

en ook de ontbinding, welke verwereldlijking, spiritualisme en subjectivisme in de kerk aanrichten in steeds sneller tempo voortschrijdt;

en niet minder de ongeestelijke drang naar centra-

lisatie en de daarmee te bereiken macht en invloed zichtbaar groeit;

en tot overmaat van ramp ook de synthese-geest, die doodelijke kanker van het moderne protestantisme, zijn tienduizenden verslaat —

de phalanx der broeders, welke betuigen, dat zij zich in leven en denken door de religieuze motieven, waaruit de wijsbegeerte haar kracht en richting wil ontleenen, den allereerst noodzakelijken strijd in den kerkelijken sector van de worsteling van Gods rijk in deze wereld hebben gestaakt!

Nee, wij denken, dit schrijvend, niet in de aller-eerste plaats aan de „vrijmaking“.

Wij hebben, zoo oordeelend, het oog op het plotseling beëindigen van den strijd voor waarheid en recht op het moment toen hij noodzakelijker werd dan ooit.

C. V.

UIT DE SCHRIFT

„Meer en minder“ wijkt voor

„allerméest en nog-weer-meer“ II

„En als zij (de priesters) uitgaan tot het buitenste voorhof, namelijk tot het buitenste voorhof tot het volk, zullen zij hunne kleederen, in welke zij gediend hebben, uittrekken, en dezelve nederleggen in de heilige kamers en zullen andere kleederen aantrekken, opdat zij het volk niet heiligen met hunne kleederen“.

Ezechiël 44:19. 1)

Wij gaven ons dus nadere rekenschap van de vraag, hoe het toch kan zijn en wat het wil zeggen, dat de tempelprediking van Ezechiël „eenerzijds“ het decreet bevat, volgens hetwelk heel het tempelgebied één allerheiligste zal wezen, en „anderzijds“ daarbinnen toch weer een diepstvoorhof afbakt met bijzondere heilighedsvoorschriften, gelijk uit den hierboven afgeschreven tekst op het duidelijkst kan blijken. Daarbij sloegen wij bijzonder acht op de beteekenis van deze tempelinrichting in de wederbarende en naar Christus leidende opvoeding van een volk, dat om zijn zonde in ballingschap geleid moest worden; wij zagen, hoe ook hiermee deze prediking wil beschamen en verder leiden in de bekendmaking met de regels van het huisverkeer Gods. Doch, wanneer dit vooropstond, zoo moeten wij nu ook komen tot het laatste woord, het woord, dat de aandacht vasthoudt in laatste instantie niet bij de menschen die opgevoed worden, maar leidt en richt op Hem, die in den beloofden Christus hen opvoedt tot Zich zelf. Ook hier weer wil, naar wij gelooven, het onderlicht aan menschen kinderen positieven dienst verrichten in de zelfopenbaring van den Heilige Israëls over zich.

Wat de Heere dan hiermee bepaald over zichzelf te zeggen heeft? We gelooven dat het althans — wie zal hier naar behooren spreken? — ook dit is: God openbaart op eenvoudige maar wonderlijke wijze, dat het bij Hem altijd meer kan en moet en wil en zal zijn, dan gij denkt en mogelijk acht, ja dan Hij u van zichzelf reeds te denken gaf.

Immers, een kind zou kunnen uitrekenen, dat heiliger dan al-ler-heiligst toch strikt genomen moeilijk denkbaar, althans in onze menselijke denkwereld moeilijk te plaatsen en kwalijk voorstelbaar is. In onze taal-expansie meenen we al het uiterste, de laatste grens bereikt te hebben in dit wonderlijke, haast onlogische woord „allerheiligst“, dat bijna voor een soortgelijke problematiek plaatst als de dwaze term „allervolmaaktst“. En wie met de Statenvertaling liever wil blijven zeggen, gelijk hij gewend was, „heiligheden der heiligheden“ of „heilige der heiligen“, staat er toch eigenlijk al net zoo voor. Hij kwadrateert de heiligheden, vermenigvuldigt in de zooveelste macht, selecteert de uiterste heiligheden uit eventueel minder verreikende betooningen daarvan, kortom, ook hij zegt in onze woorden het laatste dat voorstelbaar is en zou niet weten hoe daar nu toch weer boven uit te gaan.

Maar bedenken we wel eens, dat we eigenlijk hiermee heel de betrekkelijkheid van onze laatste terminologische mogelijkheden hebben bloot gegeven? Nee, ook nu zeggen wij niet, de onjuistheid, noch ook de twijfelachtigheid. Zoolang God zelf ons in zulke woorden voorspreekt over zich, zullen wij in rustige zekerheid Hem naspreken mogen in de overtuiging dat het waarachtig is. Maar betrekkelijkheid, dat is toch heel wat anders, niet waar? En geven we daarvan ons wel recht rekenschap? Immers, wat is eigenlijk het „allerheiligste“? Is er — van Gods kant — wel een meerdere heiligheden voorstelbaar, zóó dat de „mindere“ toch een werkelijke, ongerepte, vlekkellooze, goddelijk-volmaakte heiligheden is? Heiligher dan heilig, hoe moeten wij het ons denken?

Natuurlijk staat die vraag niet op zichzelf. Zij is er, in zekere mate, ook wanneer wij denken over

het Paradijs en de in-zaligheidsdienstaats-stand-overtreffende bedeeling van het ook Adam toegezegde „eeuwige leven“. Doch dan schijnt deze vraag in zooverre minder moeilijk, dat wij — afgezien van wat verder nog te zeggen ware over 't onderscheid van tijd en eeuwigheid — tenminste eenige punten van houvast hebben voor ons denken, waarop 't zaligheden- en „volmaaktheid“-verschil van den eenen en den anderen aëon concreet wordt, we denken maar aan het verschil in lichamelijkeit tusschen den mensch van deze, en dien van de nieuwe aarde. Moelijker wordt het ons al weer, wanneer we ons een beeld trachten te vormen van rangen in de engelenwereld of een meer en minder, of ook hier beter gezegd, een meer en nogmeer in de eeuwige gelukzaligheid. Maar al die vragen raken pas de laatste grens, wanneer we den Heere hooren spreken over Zich zelf en van Hem ons hooren verzekeren, dat Hij, die alles is, nochtans méér wordt, dat Hij die alles heeft, nochtans, of neen, juist daarom, geeft eindeloos aan zichzelf, ja dat hij Hem pas volkomen van kracht is die regel, waarnaar Hij ook den mensch bejegt en de prediking — onder meer die van Ezechiël — zich in doet richten: wie heeft, dien zal gegeven worden, en hij zal overvloed hebben. Want Hij is het die pas recht heeft, ja, die eigenlijk alleen maar heeft, en Hij daarom is het wien eindeloos en volmaakt werkelijk gegeven wordt, dat wil hier zeggen — omdat er niemand nevens Hem is om aan Hem te geven — dat Hem gegeven wordt door Hem zelf, dat Hij volkomen en eindeloos geeft aan zichzelf, en dat zóó Hij zich zelven geeft een nimmer eindigenden en zoowel eeuwig als door allen tijd zichzelf vermeederenden, intensiverenden overvloed.

Daarom zal ik bij Hem en in Zijn zaken, van Hem uit beschouwd, eigenlijk niet meer kunnen spreken van meer en „minder“ heilig, maar des te sterker van heilig en nog heiligher, niet van meer en minder, maar van meer, ja sterker, van allerméest en toch altijd nog-weer-meer.

En nu willen we bij dezen tekst van Ezechiël naast zooveel, dat reeds gezegd werd, vooral ook bedenken dat het heele woord „heiligheden“ in dit gansche verband nog steeds sterk cultische beteekenis heeft in oud-testamentischen zin, met alle betrekkelijkheid die naar Gods wil tot Christus' komst vooral daaraan eigen was. Doch dat alles neemt niet weg, integendeel het wijst er heen, dat deze schoolles vooral óók over den Heere zelf te denken wil geven als Dengeen, bij wien nooit gelijkmatigheid gedacht mag worden, doch bij en in en om wien het alles leven is en wel een zoodanig leven, dat het is een geven-aan-zichzelf en een openbaring van zichzelf in sterke krachtconcentratie daar waar dit Hem behaagt. Daarom trekt het hem volk in ballingschap zich gedachten vormen, wanneer het geplaatst wordt voor het „probleem“ (het woord is wat te parmantig, zooals vaak) van één al-ler-heiligste (wat is dat??, strikt genomen n.l.) en daarop en daarbinnen toch ook nog weer een voorhof van zich extra concentreerende en intensiverende en daartoe ook zichzelf conserveerende heiligheden? Zooals het trouwens ook zich geplaatst zag voor dat aanverwante „probleem“ van een tempel, waar God den toegang ruimer maakt (vergelyk Hebr. 4:14—16 e.a.) maar tevens één poort, den hoofdingang nog wel, als Zijn particuliere voor goed en voor ieder gesloten houdt (zie de Schriftopening van 24 Juli j.l.).

Maar zoo kan het volk dan ook verder komen in de kennis van Gods Naam; is niet de eerste bede, dat die Naam worde ge-heiligd? Zoo kan het leeren, welk een jaloerschen God het heeft, die zelfs op het terrein van universele en alle oude gradaties wegvagende opperheiligheid, zich in een heilighdom met een bijzonder heilighdsgewaad omgeeft, daar tronend in en onder de heerlijkheid des Heeren, waarmede Hij den tempel vervulde en tot tempel der wedergeboorte heeft gemaakt.

Ja, zoo moet het volk leeren, dat alles bij God al-tijd nog meer kan zijn, ja altijd meer moet zijn. Zij moeten leeren de wetten van de nergens en nimmer

stil staande heiligheden Gods, een heiligheden, die pas zoo heeten wil, wanneer zij is en blijven kan het eeuwig zichzelf vernieuwend resultaat van eindeloze en mate-looze heilig-ing. Want deze vulkaan sterft nooit. En deze krater wil nimmer zwijgen. En het vuur in zijn ingewanden, onder heel het oppervlak, in het rond, wil nooit zich leggen, op geen enkele plaats. Maar omdat het vuur alom zoo krachtig is en niet sterven kan, daarom is de krater zoo ontzagwekkend, Hebr. 10:26—31, 12:18—29. Wee dus nog altijd en nu des te meer hem, die niet serieus neemt het vuur onder zijn voeten, die ergens ter wereld, in eenig „verband“ bijvoorbeeld, zegt: hier hebben we een beetje vrij spel, t.a.v. de sleutelmacht of wat anders. Wee dus hem, die alles gelijkschakelt, alsof, weer bijvoorbeeld, „de kerk“ „naast“ „andere verbanden“ op één lijn ware te beschouwen, en alsof een die er anders over denkt van roomschen zuurdeesem ware te beschuldigen. Want die God, die de tabernakeltrap nu op zolder zet, die proclameert „één breed allerheiligste“, Hij zegt tegelijk: Ik troon onder de lofzangen Israëls, Ik handhaaf Mijn orde, Ik brand van eigen vuur, en gij zult overal verstaan, dat Mijn krater, tot zegen en behoud, of anders tot vloek en verderf, zich opent in Mijn binnenst heilighdom, dat is boven alles in den hemel Mijn troon en vandaag en aan alle bepaaldelijk Mijn kerk, Mijn tempel, als plaats van Woord en Sacrament, en dat het daarom juist in heel dat leven van U en op al die plaatsen zoo ontzaglijk nauw luistert, want gij staat sinds Pinksteren alom op heilig land!

Onze overdenking over dien tekst waarin de fundamentele grondregel van soevereine opperheiligheid in één den tempelkring werd uitgeroepen (43:12), hebben we ongeveer besloten met een verhaal over den koning of de koningin, die in tijd van opstand de macht opnieuw bevestigt, niet door zich nog meer te verschansen, doch door superieur en sovereen te gaan staan midden onder de opstandelingen.

Dat verhaal was echter niet gereed. Want de vraag kan gesteld worden: wat gebeurt er daarna? Zal het resultaat van dit koninklijk-naar-buiten-treden zijn, dat nu voortaan het volk kan denken „hij kwam zoo maar onder ons, nu bestaat er geen paleis meer en is hij geworden onzer één, zonder onderscheid“? Integendeel, juist nu zal, na zulken sovereen triomf van openlijke-naar-buiten-treding het paleis uitkomen in versterkte en vernieuwde glorie. De vorst zal in zijn eigen kabinet nu te schroomvalliger worden geëerbiedigd, men zal hem daarin nu temeer moeten erkennen en, na wedergeboorte van revolutie tot gehoorzaamheid, hem zijn vorstelijke glorie ook gewillig gunnen.

Dat zoo het vervolg is van het verhaal, gij kunt het tevens lezen in den nu besproken tekst van den profeet, die eerst den grondregel had bekend gemaakt van den Heilige, die met volle heilighedsspanning uit het kleine kamertje naar buiten trad, naar het gebied waar „de menschen“ verschenen voor Zijn aangezicht. Juist omdat het zóó was, omdat Hij zóó triomfeerde, spreekt Hij nu vervolgens te sterker over Zijn hoog-heilige woning, die het wedergeboren volk nu des te meer Hem gunnen moet en gunnen zal.

Vraagt gij naar vervulling? Dan kan reeds het kleine kind de hoofdzak u weer noemen. Want toen God volkomen naar buiten trad, toen Hij kwam te liggen in een krib onder grove herdershanden, toen juist zongen de engelen, dat in dit uur de glorie ontzagwekkend toenam in de hoogste hemelen voor en om, uitgaande van en weerkeerende tot den levenden God. — En toen later die Zoon tot den einde toe volbracht, Hij gehangen tusschen de revolutionairen, maar het leven nochtans nemend uit den dood, toen werd in den hemel gezongen nog heerlijker: Nu is de zaligheid en de kracht en het Koninkrijk geworden onzes Gods en de macht van Zijn Christus (Openb. 12:10). — En wanneer eens die Christus klaar zal zijn en verschijnen, „zoo maar“, voor de laatste maal, dan zal vervolgens zelfs Hij Zijn bijzondere „macht“ aan den Vader overdragen opdat God zij alles in allen (1 Cor. 15:28). Dat wil dus zeggen: in het uur, waarin meer dan ooit, en nu volkomen, God naar buiten treedt, omdat Hij immers eens en voor goed allen „tempel“ ter zijde schuift, teneinde nu voortaan zelf, met het Lam, eenige tempel te zijn, in dat uur dus der volzalige, zich voleindende, gansch volmaakte gemeenschap, zal Hij tevens glorieuzer dan ooit met Zijn goddelijke paleisglorie zich omgeven — want zelfs de Zoon geeft Zijn bijzondere macht Hem terug, opdat Hij alles zou zijn in allen.

God alles in allen.

En heel de aarde één al-ler-heiligste.

Hoort gij de onmacht der taal? Superlatieven uit superlatieven. Elatieven in de duizendste macht. Kwadraten van kwadraten.

En op den weg daarheen hoor ik weer de geladen termen in de prediking van het „mensen-kind“ Ezechiël.

„Heiligheden der heiligheden, allerheiligste“, dat is zooveel als: er kan niets meer bij; gij, mensch, zijt door vrijmachtige hergeboorte gelegd volkomen, met hebben en houden, onder Zijn beslag.

Maar tevens: een binnenste voorhof en aflegging der priesterlijke kleederen, dat is: o, mensch, er kan

1) Het onderstaande is vervolg en slot van de overdenking, begonnen in het vorige nummer (31 Juli); tevens sluit het deze serie af.

OPEN BRIEF aan Ds B. A. BOS

Kampen, 31 Juli 1948.

Amice Bos,

Reeds enkele weken loop ik me af te vragen, wat we toch zouden kunnen doen om de eenvoudige zaken van Gods kerk weer eenvoudig te maken.

Nadat ik van Uw jongste uitlatingen kennis genomen heb, hebben die tobberijtjes een voorloopig slot gevonden. Ik geloof, dat ik U moet inschakelen, om de eenvoudige dingen weer eenvoudig te krijgen, opdat degenen, die in 1944 vele „wijzen“ en „edelen“ beschaamd hebben in hun eenvoudige stellen van een acte van gehoorzaamheid, weer verlost worden van de ingewikkelde problematiek, waarmee de schijnbare eenvoud Gods kinderen pleegt te „vermoelen“ en te „beladen“. Tenminste zo lang, als het duurt, eer zij weer de stem hooren van Hem, die in duidelijke polemieken (laat ons zeggen: in een openlijke tuchtoefening over geleerde hiërarchen) gezegd heeft: hierheen, Mijn kant uit, allen die vermoeid en beladen zijt, en ik zal u rust geven; leert niet van die ingewikkelde tactici en iedereen dag weer hetero- of neo-tactici, die alles zoo ingewikkeld maken en daardoor zoo heel ver van u af komen staan, terwijl ze u toch verwarren, maar leert van Mij, want ik ben nederig, ik sta vlak bij u, en zacht van hart; ik heb zoómaar contact met een ziel, die in één kreet zich lucht geeft, en weer eens tot de genade der eenvoudigheid wordt verwaardigd.

Om eerlijk te blijven, moet ik U iets opbiechten, eer ik van wal steek. Ik heb er eerst over loopen denken, een open brief te schrijven aan dr J. Ridderbos; en daarna zulks te doen aan ds H. Volten. Pas langs den omweg der prijsgeving van deze plannen kom ik nu tot U.

Wat dr Ridderbos betreft, ik zag er tenslotte van af, hem een open brief te schrijven. Een gesloten brief komt niet in aanmerking tusschen hem en mij. Niet meer sinds het begin van mijn onderduikperiode in 1942. Toen ik om de toekomst der kerken in '42 het recht van de kerkeraden tegenover de afgevaardigden ter generale synode had te verdedigen, en aan de uitvoering van die taak begonnen was — nog steeds in goed vertrouwen, dat een man als dr J. Ridderbos, die destijds permanent met mij placht te bidden (dat vindt hij vandaag ineens een ontzaglijk voordeel, maar destijds hielp het niet de skandala te verhinderen) mij fatsoenlijk behandelen zou — kwam hij mij in een particulieren brief berichten, niet te weten, „hoe dit zou afloopen“, tenzij ik mijn strijd voor de rechten van de kerkeraden zou opgeven door verloochening van mijn welgemeende en tot op dezen dag gehandhaafde brieven (U kunt ze nalezen, want ze zijn gepubliceerd). Daarop berichtte ik hem, dat ik er niets voor voelde van twee wallen met hem te eten: officieus-particulier en tegelijk officieel-publiek. Ik wilde mijn mede-bidder dr J. Ridderbos, mede-bidder tevens van mijn inmiddels in den Heere ontslapen collega Greijdanus, door dr J. Ridderbos tegelijkertijd mishandeld, niet in verzoeking brengen. In welke verzoeking? In deze, dat hij om een persoon te ontzien, de kerken zou vergeten te beschermen tegen een eventueel gevaar. Als hij mij berichtte niet te weten, „hoe dat afloopen moest“, dan kon dit natuurlijk niet opgevat worden als dreigement. Alleen als onzekerheids-uiting („niet weten „hoe““). Ik wilde hem dan helpen komen tot zekerheid, om daarna in deze publieke zaak publiek Gods recht aan mij te bedienen in samenwerking met zijn amsterdamschen collega in de kerkelijke rechtvaardigheidswijze, dr H. H. Kuyper. Dr J. Ridderbos heeft blijkbaar dezen broederlijken wenk goed verstaan. Hij heeft nádien mij niet meer ter begeleiding van zijn officiële handelingen officieus geschreven. Hij heeft ook mijn collega Greijdanus, hoewel hij wist, dat deze zich door hem diep gewond voelde, laten sterven in den Heere, zonder hem alsnog particulier te bezoeken. Hij heeft ook de Gewichtige Acte van Beschuldiging zijner om de Geestesleiding biddende Synode niet zelf overhandigd aan één mijner gezinsleden — hoewel de gang van zijn

altijd méér bij, want het gaat om de woning van den hoogheiligen God.

En het een hangt met het ander zoo volkomen samen.

Het is onder uw voeten zoo heet, omdat het dáár, op die plaats waar God woont, van heiligheid uitbarst, onweerstaanbaar.

En omgekeerd, het spuwt en viamt en knettert op die eene plaats — in den hemel: Gods troon, en vandaag op aarde: Woord en Sacrament — van heiligheid in de tienduizendste macht, omdat uw eigen voeten ten allen tijd staan op den gloeienden bodem van een vulkaan, souverain in kracht.

De schoenen van de voeten!

Want het braambosch brandt op die eene plaats voor uw oogen en wordt niet verteerd.

En daarom is juist ook de plek, waarop gij zelf staat, allerheiligst land.

U.

H. J. S.

KERKELIJK LEVEN

deur naar die van mijn gezin enkele meters besloeg, we woonden destijds n.l. naast elkaar, doch heel officieel haar doen bezorgen door den toenmaligen pedel der Theol. Hoogeschool, destijds den Heer A. de Graaf. Hij zal dus de laatste zijn, om te beweren, dat onze publieke zaken in een particuliere onderonze kunnen worden afgehandeld. Waar we dus in dezen precies gelijk denken, en ook dr J. Ridderbos niets voert voor persoonlijk contact hangende de publieke zaak — zie zijn houding tegenover wijlen uw en mijn broeder en exemplar Greijdanus — besloot ik ervan af te zien, uit eigen aandrif hem particulier — zij het open — te schrijven. Ik WIST zijn standpunt: het was het publiek ingenomene. Anders had hij collega Greijdanus wel, vóór deze ontsiep, bericht, gewijzigd te zijn van opinie, en verzocht, dit te bedenken, eer hij in het paradijs zou gekomen zijn. Zijn ééne zoon had de ouderlingen Feenstra en Kouwenhoven geschorst; zijn andere zoon van den inmiddels geschorsten ambtsvoorganger de kathedoor beklommen, de vader had alles zoo gelaten tot vóór de poorten van den dood, — ik wist dus, hoe hij over mij als kerkmens dacht. Temeer, waar ik wat Greijdanus geschreven had, publiek voor mijn rekening genomen had, en dus, behalve aan de door dr Ridderbos geconstateerde openbare grove zonde van mijzelf, óók nog schuld stond — en dit in verbanding — aan de (beweerde) openbare grove zonden van mijn collega Greijdanus: zonden tegen het vijfde en negende gebod en van overschrijding der creatuurlijke grenzen. In het Gedenboek van Koningin Wilhelmina hebben ze de zonden van de beschuldiging tegen Greijdanus wel vergeten. Maar in den hemel niet.

Dies zag ik ervan af, dr J. Ridderbos mijnerzijds een open brief te schrijven. Een open brief zou door mijn bezwaren tegen particulier-officieus correspondentie wel niet gedrukt worden. Maar ik kende zijn standpunt, en wilde „after all“ niet doen, alsóf ik het niet kende. Ik ben van Ridderbos' publieke houding ten volle verzekerd. Van zijn particuliere nog des te meer. Hij weet nu, hoe „dit“ (strijden van mij voor de rechten der kerken) naar wat hij voor Gods normen houdt (ik niet) afloopen „moest“. Op afzetting n.l. met leedwezen, maar in den Naam des Heeren. En op de — ondanks schriftelijk verbod — openlijke afkondiging, dat ik met woord en daad (evenals collega Greijdanus) had getoond, niet langer te willen behooren tot de Gereformeerde Kerk van Kampen. Ik vond dat een leugen (vandaar het verbod), hij vond het een waarheid (vandaar het afkondigen op zijn instigatie).

Ook aan ds Volten heb ik een oogenblik overwogen te schrijven. Deze man had mij, en duizenden van zijn medebidders, zeer verblijd met de mededeeling in „De Strijdende Kerk“, dat hij een accepteren van de uitnodiging onzer deputaten — mede door Uw stem, ds Bos, daartoe en daartoe alleen gemachtigd — om ja of neen te zeggen op situatie-teekening vragen, christelijk achtte: een „twee mijlen“ met ons (den „vijand“) meegaan immers. Bij nader inzien zag ik evenwel ook van dit plan af. Want ds Volten schreef in 'n orgaan, waaraan ook dr H. N. Ridderbos en dr G. M. den Hartogh meewerken. Stel nu, dat deze collega van beide doenten van Kampen (Oudestraat) werkelijk zou besluiten, twee mijlen met ons mee te gaan, en dus op concrete vragen concreet te antwoorden, dan zou ik hem in strijd brengen met de H. H. Ridderbos (Sr et Jr) en Den Hartogh. Ik wilde hem dezen publieken strijd besparen. Wij moeten niet proberen den één uit te spelen tegen den ander. De Volten kan wel met eenig pathos uitroepen, dat hij (ook) met ondergeteekende weer communiceren wil, doch het blijft de vraag, hoe. Hoe hij is, en hoe ik ben. Nu ben ik heel slecht in de oogen van zijn collega's-redacteuren van „De Strijdende Kerk“ (zondnaar de la Greijdanus, en de la K. S.). We zullen hem dus niet persen, door een mogelijk wat gemoedelijk antwoord op vragen in te gaan tegen zijn medestrijders, tenzij hij mocht blijken het te méénen met zijn „twee mijlen“, óók nadat hij „de kosten berekend“ zou hebben.

Maar nu is het tot U, ds Bos, dat ik me wend. We hebben samen in de vrijmakingsdagen veel goede uren doorgebracht. En ook daarna. We hebben ook samen gestemd, U als stemhebbend lid, ik als praeadviserend lid, vóór de besluiten der Groningsche synode, volgens welke met de deputaten ter samenspreking met de „synodocraten“ voorshands alleen schriftelijk zou te handelen zijn.

Ik voor mij sta nóg van a tot z vóór dit besluit. En voor zijn motiveering.

Maar U blijkbaar niet meer. U is veranderd sedert 1946. U zegt thans, dat wij „de minste“ maar moeten zijn.

Nu, dat vind ik ook. Dat was mijn standpunt ook in 1946. Wij moeten de minsten zijn. De minsten tegenover de kerken. Want wij zijn maar deputaten, knechten, gezondenen. We moeten dus alleréerst aan de kerken denken. Ze moeten, om te kunnen volharden in haar acte van eenvoudigheid, kunnen meeleven. Van a tot z. Vóór 1946. En vooral daarna. Want het boek van ds H. J. Schilder heeft ten overvloede aangetoond, hoe onmis-

baar schriftelijke handel in tuchtzaken is. Ten overvloede, zeg ik; want tevoren had ook mijn eigen correspondentie met de (toen reeds) synodocratische commissie's der synode het nut van schriftelijke correspondentie ondubbelzinnig bewezen. We konden nu precies weten, wat de synodocraten willen. En de kerken konden weten, hoe de scheidslijn principieel verloopt. Het zou het tegendeel zijn van het „de minste willen wezen“, indien wij weer de kerken gingen negeren. Dat doe ik zelf haar niet aan. Dat wil ik ook den uitwerpers niet vergunnen haar aan te doen.

Op dit punt zijn we het dus eens: de minste willen wezen.

Nu schijnen we evenwel te verschillen — sedert eenige maanden — aangaande de methode. Al begrijp ik er niets van — U schijnt iets anders thans methodisch aanvaardbaar te achten, dan anno '46 door de synode, waarvan U scriba was, unaniem besloten is.

Ik vraag niet naar de oorzaken van dit verschillend inzicht in methode.

Maar ik verdoezel het evenmin. En nu U het publiek maakt, neem ik er ook publiek nota van.

Ik wil U daarom wat vragen.

Ik vraag U bij dezen: als U het gewenscht acht, dat er wat gebeurt, schrijf U dan eens aan dr J. Ridderbos. Schrijf hem, dat er nog steeds pedellen zijn. Eén Oudestraat 6, en één Broederweg 15, Kampen. Hij kan dus mij bereiken via den door hem zelf gekozen weg (en dit op korten termijn), en ik hem. Zeg hem eens, dat er binnenkort synode is van ons. En dat de kerkeraden bij ons nog intijds vergaderen. Geef hem nu eens publiek den raad, dat hij, die dezen open brief aan U zal kunnen lezen, dan maar PARTICULIER openlijk doe wat zijn deputaten officieel geweigerd hebben. Ik ben bereid particulier hetzelfde te doen. Ik zal hem, als hij bereid blijkt, dan vragen stellen (met ja of neen te beantwoorden) over zijn meening aangaande hetgeen noodig is voor de kerken in de tegenwoordige situatie, en hij mag mij hetzelfde doen. Destijds heeft hij met ds J. C. Brussaard publiek en semi-officieel gecorrespondeerd; waarom zou hij het thans niet particulier met mij officieus kunnen doen? Hij op ZIJN standpunt?

Zeg niet, dat zulke handeling niets zou beteekenen. Ze ware wel niet kerkelijk (hij zegt kerkelijk niet te mogen), maar ze ware toch situatie-teekening end voor een deel. Ik beloof U, ds Bos, als het U gelukt, dezen uwen medestander op politiek terrein, dezen — ook langs particulieren weg — U en mij tegen elkander plaatsenden indirecten beïnvloeder van ons kerkelijk leven, ertoe te brengen, eens precies te zeggen, wat ter zake van de uitwerpingen en afzettingen etc. de schuld is (U spreekt zelf van wederzijdsche schuld) BIJVOORBEELD van ds H. J. Schilder (door dr Ridderbos mede verhinderd te preeken in Gods Naam), en precies aan te geven wat z.i. gebeuren moet om weer kerkelijk saam te leven (NA 1948, dus na Eindhoven), dan zal ik evenzoo naar mijn beste weten antwoord geven op zijn vragen. En we kunnen door wederzijdsche publicatie de kerkeraden doen meeleven. Zeg hem vooral erbij, dat in onze kerken er mensen zijn, die vinden dat een bericht omtrent de meening van dr J. Ridderbos wel degelijk iets zou kunnen beteekenen voor het verkenen der toestanden in zijn kerken. Zeg hem ook, dat hij door zich nu tot een particuliere situatie-teekening te zetten, de oplossing — die hij schijnt mogelijk te achten — kan bespoedigen.

Ik hoop, dat U aan de kerken dezen dienst wilt doen. Ik wil niet gelooven, dat U niet de minste zoudt willen zijn tegenover uw broeders. Ik zelf heb mijn opinie inzake dr Ridderbos' reactie. Maar U schijnt een andere meening te zijn toegedaan. Welnu, ik wil U de volle kans geven om uw consciëntie te bevredigen, onder gelijktijdige dienstverrichting aan de kerken, die in synode zullen samenkomen. Opdat degenen, die straks ter synode komen, of daar gehoord willen worden, niet met een mythe opereeren, doch met een nuchter verhaal van „de werkelijke toedracht“, d.d. Augustus 1948.

Ik wil U dezen voorslag zoo gemakkelijk mogelijk maken: wat mij betreft, moogt u — indien dr Ridderbos zou weigeren — eenzelfde voorstel tot particuliere publieke correspondentie (vragen als boven) ook richten tot anderen. Tot dr Berkouwer. Tot ds Duursema. Tot ds Meyster. Tot ds Munnik. Zoekt U toch eens een man, die zakelijk wil wezen. U moogt ook het kerklid J. Schouten vragen (qua kerklid). Of den Heer J. Wilschut.

En, ik dring er bij U bepaald op aan, zo lang U spreekt en schrijft als thans, zulk een stap te doen. Ik lees, dat er zijn, die straks ter synode willen komen, om over deze zaak gehoord te worden. Geef dezen broeders (langs den door U gewenschten weg van persoonlijk contact) zo veel mogelijk feiten en materiaal ter beschikking. En laat de kerken hen mogen kunnen stuwten door geboden. Maar dan zulke, welke naar den Catechismus zijn — geboden zonder een sprankje van de mythe, met open oog voor de feiten. Waarom zouden we niet de twee maanden, die er nog zijn, gebruiken? Door den hulpdienst der pedellen kunnen dr Ridderbos en ik zeer veel bereiken in Augustus. Er is GEEN synode, die hem verbiedt, dezen particulieren weg in te slaan. En als er iets van komt, wel, dan zullen de kerkeraden het resultaat desnoods per afzonderlijk drukwerk kunnen